O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI JIZZAX FILIALI

ISSN 2181-3884

ZAMONAVIY ILMIY-TEXNIK TADQIQOTLAR

xalqaro jurnali

Vol. 2 No. 3

2026

International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research

Volume 2 Issue 3
2026

Zamonaviy ilmiy-texnik tadqiqotlar xalqaro jurnali

3-son
2026

Международный журнал современных научно-технических исследований

Том 2 Выпуск 3
2026

MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI

Xalqaro ilmiy-elektron jurnali

Tahrir kengashi raisi:

P.f.d., prof., O.X. Turakulov

Bosh muharrir:

A.A. Abdumalikov

Tahrir kengashi mas’ul kotibi:

D.M. Jomurodov

Tahririyat hay’ati:

1. B.f.d., prof., S. Murodova (O’zMU Jizzax filiali, UZB)
2. P.f.n., prof., S. Usmanov (O’zMU Jizzax filiali, UZB)
3. T.f.n., dos., S. Tavboev (O’zMU Jizzax filiali, UZB)
4. F.f.d., prof., N. Djusupov (O’zDJTU, UZB)
5. T.f.d., dos., S. Ruzimov (TTPU, UZB)
6. P.f.d., prof., G. Lekerova (SKU, KZH)
7. DSc., Ali Coşkan (ASUI, TR)
8. T.f.d., prof., D. Irgasheva (TATU, UZB)
9. T.f.d., prof., I. Siddikov (NRU TIIAME, UZB)
10. T.f.n., dos., S. Eshkabilov (NDU, US)

Zamonaviy ilmiy-texnik tadqiqotlar xalqaro elektron jurnali (International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research) O’zMU Jizzax filiali Kengashining qaroriga asosan tashkil etilib, 2022-yil 9-sentabrda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №038200 raqami bilan ro‘yxatidan o‘tkazilgan, shuningdek davlatlararo standartlar talabi asosida O‘zbekiston Milliy kutubxonasidan jurnal uchun 2181-3884 ISSN raqami olingan.

© “O‘zMU Jizzax filiali” – 2023

Tahririyat manzili:

130100, Jizzax viloyati, Jizzax shahri,
Sh.Rashidov Shox ko‘chasi, 259-uy.

O‘ZBEK TILINI XORIJIY TIL SIFATIDA O‘RGANUVCHILAR BILIMINI BAHOLASHDA TEST TOPSHIRIQLARI KONSTRUKSIYASI VA ULARNING METODIK XUSUSIYATLARI

Ergasheva Gulruxsor Nurmatzod

Guliston davlat universiteti, doktorant, Renessans ta’lim universiteti, dotsent.

Annotatsiya.

Maqolada o‘zbek tilini xorijiy til sifatida o‘rganuvchilar bilimini baholashda qo‘llaniladigan test topshiriqlarining konstruksiyasi va metodik xususiyatlari CEFR talablari asosida tahlil qilingan. Tadqiqotda leksik va grammatik testlar, kommunikativ topshiriqlar hamda og‘zaki va yozma baholash vositalarining tuzilishi validlik, ishonchlilik va autentiklik mezonlari doirasida ko‘rib chiqilgan. Xalqaro testologiya manbalariga tayangan holda topshiriq turlarining B1 va B2 darajalariga xos namunalari taqdim etilgan hamda baholash mezonlarini ishlab chiqishga oid metodik tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: o‘zbek tili, xorijiy til, baholash, test konstruksiyasi, CEFR, leksik test, grammatik test, kommunikativ kompetensiya, og‘zaki nutq, yozma nutq, validlik, ishonchlilik.

КОНСТРУКЦИЯ ТЕСТОВЫХ ЗАДАНИЙ И ИХ МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРИ ОЦЕНИВАНИИ ЗНАНИЙ ИЗУЧАЮЩИХ УЗБЕКСКИЙ ЯЗЫК КАК ИНОСТРАННЫЙ

Эргашева Гулрухсор Нурматзод

Гулистанский государственный университет, докторант, Университет образования «Ренессанс», доцент.

Аннотация.

В статье на основе требований CEFR анализируются конструкция и методические особенности тестовых заданий, используемых для оценивания знаний лиц, изучающих узбекский язык как иностранный. В исследовании структура лексических и грамматических тестов, коммуникативных заданий, а также средств оценивания устной и письменной речи рассматривается с точки зрения критериев валидности, надёжности и аутентичности. На основе международных источников по тестологии представлены примеры различных типов заданий, соответствующих уровням B1 и B2, а также предложены методические рекомендации по разработке критериев оценивания.

Ключевые слова: узбекский язык, иностранный язык, оценивание, конструкция теста, CEFR, лексический тест, грамматический тест, коммуникативная компетенция, устная речь, письменная речь, валидность, надёжность.

THE STRUCTURE OF TEST ITEMS AND THEIR METHODOLOGICAL FEATURES IN ASSESSING THE KNOWLEDGE OF LEARNERS OF UZBEK AS A FOREIGN LANGUAGE

Ergasheva Gulruxsor Nurmatzod

Gulistan State University, Doctoral Student, Renaissance University of Education, Associate Professor.

Abstract.

This article analyzes the structure and methodological features of test items used to assess the knowledge of learners of Uzbek as a foreign language in accordance with CEFR requirements. The study examines the structure of lexical and grammatical tests, communicative tasks, and oral and written assessment tools in terms of validity, reliability, and authenticity. Drawing on international language testing literature, the article presents examples of different task types appropriate for B1 and B2 levels and provides methodological recommendations for developing assessment criteria.

Keywords: Uzbek language, foreign language, assessment, test construction, CEFR,

lexical test, grammatical test, communicative competence, oral speech, written speech, validity, reliability.

Kirish. Soʻnggi yillarda oʻzbek tiliga boʻlgan xalqaro qiziqishning ortishi, uni xorijiy til sifatida oʻqitishning tizimli yoʻlga qoʻyilishi va bu jarayonda ishonchli baholash vositalariga boʻlgan ehtiyoj oʻzbek testologiyasi oldiga yangi vazifalarni qoʻymoqda. Oʻzbekistonda chet tilini bilish darajasini aniqlashning meʼyoriy-huquqiy asoslari ishlab chiqilgan boʻlib, unda baholash mezonlari va test topshiriqlari formatini xalqaro tajribadan kelib chiqib takomillashtirish nazarda tutilgan. Biroq oʻzbek tilini aynan xorijiy til sifatida baholashda topshiriq konstruksiyasining metodik jihatlari hali yetarlicha tizimlashtirilmagan.

Tilni oʻrgatishning kommunikativ paradigmasi baholashdan tilning shakliy bilimini emas, balki oʻrganuvchining haqiqiy muloqot vaziyatlarida tildan foydalana olish qobiliyatini oʻlchashni talab etadi. Aynan shu yondashuv CEFR hujjatida "harakatchan yondashuv" sifatida ilgari suriladi va til foydalanuvchisini ijtimoiy vazifalarni bajaruvchi subyekt sifatida tavsiflaydi. Shu bois test topshiriqlarini ishlab chiqishda ularning konstruksiyasi va metodik xususiyatlari markaziy oʻrin tutadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Zamonaviy til testologiyasining nazariy asoslari L. Bachman va A. Palmerning "kommunikativ til qobiliyati" modeliga borib taqaladi. Ushbu modelga koʻra, til qobiliyati til bilimi hamda strategik kompetensiya oʻzaro taʼsirining natijasidir. Bu qarash M. Kanale va M. Svain ilgari surgan kommunikativ kompetensiya nazariyasining rivoji hisoblanadi va baholashning yakuniy obyekti sifatida shakliy bilimni emas, funksional muloqot qobiliyatini belgilaydi.

Test konstruksiyasi va uni asoslash masalalari C. Weir tomonidan "dalilga asoslangan validlashtirish" doirasida, G. Fulcher va F. Davidson tomonidan amaliy testologiya nuqtayi nazaridan, T. McNamara tomonidan esa ijro baholashi kontekstida yoritilgan. Ayrim koʻnikmalarni baholashning maxsus asoslari Cambridge til baholash turkumidagi tadqiqotlarda — leksikani baholash J. Readning tadqiqotlarida, grammatikani baholash J. Purpurning ilmiy ishlarida, soʻzlashuvni baholash S. Luomaning ilmiy izlanishlarida va yozma nutqni baholash S. Weiglening ilmiy tadqiqotlarida bayon etilgan. Baholashning umumevropa qolipi sifatida CEFR va uning 2020-yilgi toʻldirilgan varianti daraja tavsiflari va deskriptorlarning manbasi boʻlib xizmat qiladi.

Tadqiqotda tavsifiy-analitik, qiyosiy hamda kontent-tahlil usullaridan foydalanildi: xalqaro testologik manbalardagi topshiriq konstruksiyasi tamoyillari tahlil qilinib, ular oʻzbek tilining lingvistik xususiyatlariga moslashtirilgan holda B1 va B2 darajalari uchun namunaviy topshiriqlar shaklida modellashtirildi.

1. TEST TOPSHIRIGʻI KONSTRUKSIYASINING NAZARIY ASOSLARI

Har qanday baholash vositasi ishlab chiqilishida quyidagi asosiy sifat mezonlariga rioya qilinadi:

– **Validlik.** Testning aynan moʻljallangan konstruktni oʻlchashi. Konstrukt-validlik topshiriqning nazariy modelga mosligini, mazmun-validlik esa topshiriqlarning maqsadli daraja va soha namunasini qamrab olishini talab qiladi.

– **Ishonchlilik.** Oʻlchash natijalarining barqarorligi. Obyektiv topshiriqlarda u kalit yordamida, ijro topshiriqlarida esa baholovchilar oʻrtasidagi kelishuv mezonlar va baholovchilarni tayyorlash orqali taʼminlanadi.

– **Autentiklik.** Topshiriq xususiyatlarining haqiqiy til foydalanish vaziyatiga oʻxshashligi.

– **Amaliylik va teskari taʼsir.** Testning bajarishga qulayligi hamda oʻqitish jarayoniga ijobiy taʼsiri.

Ushbu mezonlar test spetsifikatsiyasi hujjatida birlashtiriladi. Unda konstrukt, daraja, topshiriq turlari, matn hajmi, vaqt, ballash sxemasi va baholash mezonlari qatʼiy belgilanadi. Baholash uchun spetsifikatsiya, ayniqsa, oʻzbek tilining agglutinativ tuzilishi, kelishik va tuslanish tizimi, soʻz tartibi kabi tipologik xususiyatlarini hisobga olishi lozim.

LEKSIK TESTLAR

Leksik kompetensiyani baholashda soʻzning shakli, maʼnosi va qoʻllanishi oʻlchanadi. J. Read leksik testlarni "yakkalangan, kontekstga bogʻliq" va "tanlangan, keng qamrovli" oʻlchamlar boʻyicha farqlaydi. Zamonaviy amaliyot kontekstga tayangan topshiriqlarni afzal biladi.

Asosiy topshiriq turlari:

kontekstli boʻshliqni toʻldirish,

soʻz yasalishi,

soʻzlarni taʼrif bilan moslashtirish, sinonim/antonim tanlash, birikuvchanlik va idiomatik iboralar.

B1 darajasi namunalari:

Bugun havo juda _____, shuning uchun issiq palto kiyib chiqdim. A) sovuq B) yorugʻ C) tekis D) shirin

Soʻz yasalishi: "ish" soʻzidan mos yasama soʻzni tanlang — U zavodda _____ boʻlib ishlaydi. A) ishsiz B) ishchi C) ishla D) ishlagan

B2 darajasi namunalari:

"Yigʻilishda u oʻz fikrini _____ himoya qildi." Mos ravishni tanlang. A) qatʼiy B) boʻsh C) yumshoq D) tasodifan

"Koʻngli boʻsh odam" iborasi qaysi biriga toʻgʻri keladi? A) rahmdil, tez taʼsirlanadigan B) baxil C) dangasa D) sogʻlom

B2 darajasida soʻz tanlash uslubiy jihat va idiomatiklik bilan murakkablashtiriladi — bu leksik kompetensiyani mexanik tanishdan farqli oʻlaroq, produktiv va kontekstga sezgir bilim sifatida oʻlchaydi.

Grammatik testlar

Grammatik testlar J. Purpura ta'kidlaganidek, faqat shakliy to'g'rilikni emas, balki grammatik shaklning ma'no bilan bog'liqligini o'lchashga yo'naltirilgani ma'qul. O'zbek tilining agglutinativligi kelishik, egalik, tuslash affikslari, ravishdosh–sifatdosh shakllari va ergash gaplarni baholashning muhim obyektlariga aylantiradi. Topshiriq turlari: bo'shliqni to'ldirish, to'g'ri shaklni tanlash, xatoni topish va tuzatish, jumlani qayta shakllantirish, tartibsiz so'zlardan gap tuzish.

B1 darajasi namunalari:

Men kecha bozor_____ bordim va meva sotib oldim. (To'g'ri javob: bozorga — jo'nalish kelishigi.)

Hozir onam oshxonada ovqat _____. A) pishirdi B) pishiryapti C) pishiradi D) pishirmoqchi

B2 darajasi namunalari:

Transformatsiya (aniq → majhul nisbat): "Talabalar bu maqolani o'tgan hafta yozdilar." → "Bu maqola o'tgan hafta yozildi."

Ergash gapli qo'shma gap: "_____ yomg'ir yog'sa, biz uyda qolamiz." A) Agar B) Chunki C) Garchi D) Go'yo

B2 darajada murakkab sintaktik qurilmalar o'lchanadi. Bu esa o'rganuvchining nafaqat qoidani bilishini, balki uni yaxlit matn ichida qo'llay olishini talab etadi.

KOMMUNIKATIV TOPSHIRIQLAR

Kommunikativ topshiriqlar til bilimini bevosita emas, muloqot vazifasini bajarish orqali bilvosita o'lchaydi. Ular Bachman–Palmer modelidagi maqsadli soha topshiriqlariga yaqinlashtirilib, ma'lumot bo'shlig'i, fikr bo'shlig'i va rol o'ynash prinsiplariga tayanadi.

B1 darajasi:

Siz dorixonaga bordingiz. A — mijoz (bosh og'rig'idan dori va narxini so'raydi), B — dorixona xodimi. 3–4 gap almashinuvida muloqotni yakunlang.

Ikki talabada bir shahar afishasining turli qismlari bor. Savol berib (konsert soat nechada? qayerda? chipta qancha?) to'liq ma'lumotni to'ldiring.

B2 darajasi:

Munozara: "Yoshlar qishloqdan shaharga ko'chib o'tishi foydali jarayonmi yoki zararli?" mavzusida nuqtayi nazaringizni bildiring, kamida ikkita dalil keltiring va suhbatdosh fikriga munosabat bildiring.

Kommunikativ topshiriqlarda baholash obyekti vazifaning bajarilishi, muloqotni boshqarish va til vositalarining muvofiqligidir. Shu bois ularni faqat "to'g'ri/noto'g'ri" tarzida emas, rubrikalar orqali baholash talab etiladi.

OG'ZAKI NUTQNI BAHOLASH VOSITALARI

S. Luoma ta'kidlaydiki, og'zaki nutqni baholash ijro baholashi bo'lgani uchun uch komponentga tayanadi: topshiriq, ijro va baholash mezoni. O'TXTS uchun asosiy formatlar: tuzilgan suhbat, monologik nutq, juftlik topshirig'i va yarim to'g'ridan-to'g'ri og'zaki test. Baholashda ko'pincha analitik rubrika qo'llaniladi va u CEFR deskriptorlariga bog'lanadi. Odatiy mezonlar:

– Diapazon va til boyligi — leksik-grammatik vositalarning kengligi;
– Aniqlik — grammatik va talaffuz to'g'riligi;
– Ravonlik — nutq tezligi va tanaffuslar;
– O'zaro ta'sir — savol-javob va tashabbus;
– Bog'lamlilik — fikrlarni bog'lovchilar yordamida uyushtirish.

Masalan, B1 darajadagi o'rganuvchidan tanish mavzularda uzluksiz, ammo ba'zan to'xtalishlar bilan gapirish; B2 darajadan esa nisbatan ravon, mavhum mavzularda ham izchil va asosli fikr bildirish kutiladi. Ishonchlilikni oshirish uchun har bir ijro kamida ikki baholovchi tomonidan, oldindan andozalashtirilgan namunalarga tayangan holda baholanadi.

YOZMA NUTQNI BAHOLASH VOSITALARI

S. Weigle yozma nutqni baholashda topshiriqning aniq belgilangan janr, auditoriya va maqsadga ega bo'lishi zarurligini ta'kidlaydi. Baholash uchun topshiriq turlari daraja bo'yicha farqlanadi:

B1 daraja: shaxsiy xat yoki elektron xat (do'stga, bayramga taklif, ~100–120 so'z), qisqa tavsif;

B2 daraja: mulohaza-inshosi (muammoning ijobiy va salbiy tomonlari, ~180–220 so'z), rasmiy ariza yoki shikoyat xati, dalilga asoslangan fikr matni.

Yozma ish yaxlit yoki analitik rubrika bilan baholanadi. Analitik rubrikaning tipik mezonlari:

1. **Vazifaning bajarilishi** — mavzuning yoritilishi va hajm talabiga muvofiqlik;
2. **Bog'lamlilik va yaxlitlik** — abzaslarga bo'linish, bog'lovchi vositalar;
3. **Leksik resurs** — so'z boyligi va aniqligi;
4. **Grammatik diapazon va aniqlik** — tuzilma xilma-xilligi va xatolar chastotasi.

Analitik rubrika teskari ta'sir nuqtayi nazaridan afzal, chunki u o'rganuvchiga aniq mezonlar bo'yicha diagnostik ma'lumot beradi va o'qituvchiga zaif tomonlarni aniqlash imkonini yaratadi.

METODIK XUSUSIYATLAR VA UMUMLASHTIRISH

Yuqoridagi tahlilidan kelib chiqib, o'zbek tilini xorijiy til sifatida baholash vositalarini ishlab chiqishning metodik tamoyillarini quyidagicha umumlashtirish mumkin:

1. **Konstruktdan boshlash.** Avval nimani o'lchash aniqlanadi, so'ng topshiriq turi tanlanadi — topshiriq turi

konstruktga xizmat qilishi shart.

2. **Daraja deskriptorlariga bog'lash.** Har bir topshiriq va rubrika bandi CEFR (B1/B2) tavsiflariga havola qilinadi.

3. **Turlarni muvozanatlash.** Obyektiv topshiriqlar va ijro topshiriqlari o'zaro to'ldiruvchi tarzda qo'llaniladi.

4. **Tipologik xususiyatlarni hisobga olish.** Agglutinativ morfologiya, kelishik va nisbat tizimi, so'z tartibi topshiriq konstruksiyasida markaziy o'rin egallaydi.

5. **Rubrika va baholovchini tayyorlash.** Ijro topshiriqlarida ishonchlilik tasdiqlangan rubrikalar va baholovchilarni andozalashtirish orqali kafolatlanadi.

XULOSA

O'zbek tilini xorijiy til sifatida o'rganuvchilar bilimini baholash konstrukt-validlik, ishonchlilik, autentiklik va ijobiy teskari ta'sir mezonlarini uyg'unlashtirgan tizimli jarayon bo'lib, unda test topshirig'ining konstruksiyasi va uning metodik xususiyatlari o'zaro chambarchas bog'liqdir. Leksik va grammatik testlar til bilimining shakliy komponentini o'lchasa, kommunikativ topshiriqlar hamda og'zaki va yozma baholash vositalari ushbu bilimning haqiqiy muloqotda qo'llanilishini namoyon etadi. B1 va B2 darajalari uchun keltirilgan namunalar shuni ko'rsatadiki, darajalar orasidagi farq nafaqat lingvistik murakkablikda, balki topshiriqning kognitiv va kommunikativ talabida ham namoyon bo'ladi.

Kelgusi tadqiqotlar o'zbek tili uchun milliy daraja deskriptorlari va andozaviy topshiriqlar bankini ishlab chiqishga, shuningdek, avtomatlashtirilgan baholash va psixometrik validlashtirish usullarini o'zbek tilini xorijiy til sifatida o'rganuvchilar bilimini baholashga tatbiq etishga qaratilishi maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Council of Europe. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment.* – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 260 p.
2. Council of Europe. *Common European Framework of Reference for Languages: Companion Volume.* – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2020. – 278 p.
3. Bachman L. F. *Fundamental Considerations in Language Testing.* – Oxford: Oxford University Press, 1990. – 408 p.
4. Bachman L. F., Palmer A. S. *Language Testing in Practice.* – Oxford: Oxford University Press, 1996. – 377 p.
5. Bachman L. F., Palmer A. S. *Language Assessment in Practice.* – Oxford: Oxford University Press, 2010. – 504 p.
6. Canale M., Swain M. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing // *Applied Linguistics.* – 1980. – Vol. 1, No. 1. – P. 1–47.
7. Weir C. J. *Language Testing and Validation: An Evidence-Based Approach.* – Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005. – 265 p.
8. McNamara T. *Language Testing.* – Oxford: Oxford University Press, 2000. – 140 p.
9. Fulcher G., Davidson F. *Language Testing and Assessment: An Advanced Resource Book.* – London: Routledge, 2007. – 419 p.
10. Fulcher G. *Practical Language Testing.* – London: Hodder Education, 2010. – 352 p.
11. Hughes A. *Testing for Language Teachers.* – 2nd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003. – 251 p.
12. Read J. *Assessing Vocabulary.* – Cambridge: Cambridge University Press, 2000. – 277 p.
13. Purpura J. E. *Assessing Grammar.* – Cambridge: Cambridge University Press, 2004. – 305 p.
14. Luoma S. *Assessing Speaking.* – Cambridge: Cambridge University Press, 2004. – 224 p.
15. Weigle S. C. *Assessing Writing.* – Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – 268 p.
16. Alderson J. C. *Assessing Reading.* – Cambridge: Cambridge University Press, 2000. – 398 p.
17. Khalifa H., Weir C. J. *Examining Reading: Research and Practice in Assessing Second Language Reading.* – Cambridge: Cambridge University Press, 2009. – 348 p.
18. Muxitdinova X. *O'zbek tilini ikkinchi til sifatida o'qitish metodikasi: o'quv qo'llanma.* – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2021.
19. Kadirova X. B. O'zbek tilini xorijiy til sifatida o'qitishda ta'lim sifatini ta'minlash omillari // *Til va adabiyot ta'limi ilmiy-metodik jurnali.* – 2025.
20. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 16-fevraldagi 73-son *«Chet tilini bilish darajasini aniqlash bo'yicha davlat xizmatlari ko'rsatishning ma'muriy reglamentini tasdiqlash to'g'risida»*gi qarori. – Manba